

Ezop (6. st. př. n. l., starověké Řecko)

O Aisópových¹⁾ příhodách (překlad z řeckých a latinských originálů)

Bajkář Aisópos, největší dobrodinec lidstva, byl osudem otrok, rodem pocházel z Frygie; vzhledem byl šeredný, na práci slabý, měl vystouplé břicho, velkou hlavu a rozplácly nos, nedoslýchal, byl snědý, zmrzačený, pajdavý, ruce měl krátké, byl hrbatý, horní ret měl převislý – jedním slovem byla to zrůda nevěstící nic dobrého. K tomu všemu tu byla ještě neschopnost mluvit, což byl nedostatek ještě větší než jeho ohyzdnost: byl němý a nevládl jazykem.

Když pán viděl, že Aisópos vůbec nemluví a že se nehodí k práci ve městě, poslal ho kopat na poli na jedno ze svých hospodářství. (...)

Stalo se, že Ísidina²⁾ kněžka sešla z veřejné cesty, zabloudila a přišla na pole, kde právě Aisópos kopal. Spatřila, jak namáhavě koná svou práci, a protože nevěděla nic o jeho osudu, řekla mu:

„Člověče, dokážeš-li mít slitování se smrtelníky, ukaž mi cestu, která by mě dovedla do města, neboť jsem zabloudila.“

Aisópos se otočil, spatřil bohyni v lidské podobě, a protože byl zbožný, vrhl se jí k nohám a začal se s ní dohovořovat posunky. (...) Vzal motyku, se kterou pracoval, uchopil kněžku za ruku a zavedl ji pod stromy; tam vyňal z mošny chléb a olivy, nabídl jí, k tomu nasbíral a přinesl divoce rostoucí byliny a nutil ji, aby si vzala, a ona si vzala. Pak ji dovedl ke studánce a ukázal jí vodu, kdyby měla chuť. Ona se najedla a napila, pak se pomodlila a přála Aisópovi, aby se mu dostalo toho nejlepšího. Potom ho znovu posunky prosila, aby jí prokázal poslední laskavost a ukázal jí cestu. A on ji dovedl k cestě, po níž jezdily vozy, ukázal jí, kterým směrem má jít, a pak se vrátil a věnoval se své práci.

Tak se Ísidina kněžka dostala zas na správnou cestu. Nezapomněla na Aisópovu ochotu, zdvihla ruce k nebi a zvolala:

„Ísido s desetitisíci jmény, ozdobo celého světa, smiluj se nad tímto dělníkem, který je tak těžce zkoušen a který je tak zbožný, za to, co učinil ne mně, ale tvé podobě. A nechceš-li obšťastnit jeho život těmi mnohými dary, které mu ostatní bozi odňali, dopřej mu aspoň, aby mohl mluvit. Ty jsi schopná vynést znovu na světlo i to, co zapadlo v temnotách.“

Když se kněžka takto pomodlila, vládkyně Ísis ji uslyšela, neboť řeč o zbožnosti dojde rychle k sluchu bohů.

Byl velký žár, a Aisópos řekl sám k sobě:

„Mám od dozorce povolené dvě hodiny na oddech; lehnu si na ty dvě hodiny teď, když je vedro.“ (...)

A tu se u něho objeví bohyně, vládkyně Ísis, spolu s devíti Múzami a promluví:

„Pohledte, dcery, na tohoto člověka, jehož tvář je sice ošklivá, jehož zbožnost však vylučuje jakoukoliv hanu. Nedávno přivedl na správnou cestu mou služebnici, když zabloudila. Přišla jsem teď s vámi, abych toho člověka odměnila. Já mu tedy daruji hlas, vy přidejte laskavě k jeho hlasu nejlepší řeč.“

Ísis domluvila, odstranila z jeho jazyka výrůstky, které mu bránily v řeči, sama ho obšťastnila hlasem a přemluvila Múzy, aby mu každá milostivě ušetřila něco ze svých darů. Múzy mu daly schopnost nalézt správná slova a skládat bajky řeckým jazykem. Potom se bohyně pomodlila, aby si Aisópos získal slávu, a šla svou cestou. Múzy ho obdarovaly každá tím, co jí bylo vlastní, a odešly na horu Helikón.

Aisópos okamžitě začal svůj dar využívat, zastával se neprávem trestaných a mluvil do všeho. Majitel ho velmi rychle prodal. Tak se otrok dostal k filosofu Xanthovi. Jenže ten brzy nevěděl, jestli ho má chválit za jeho moudrost, nebo ho bičovat za jeho neobvyklé kousky.

Xanthos řekl Aisópovi:

Abys mi nezpůsobil nějakou škodu, nedělej ani víc, ani méně, než ti nařídím. Teď vezmi lékythos a ručníky a jdeme do lázní.“ (...)

Vzal tedy Aisópos to, co mu bylo nařízeno, do lékythu nenalil žádný olej a šel za Xanthem do lázní. Xanthos se svlékl, oděv dal Aisópovi a řekl: „Dej mi lékythos.“

Aisópos mu ho dal. Xanthos vzal lékythos, naklonil jej, ale nic v něm nenašel, a tak řekl Aisóposovi: „Aisópe, kde je olej?“

Aisópos odpověděl: „Doma.“

„A proč?“

Aisópos vysvětloval: „Protože jsi mi nařídil: Vezmi lékythos a ručníky, o oleji jsi neříkal nic. Podle tvého příkazu jsem neměl dělat nic jiného než to, co mi bylo řečeno; kdybych tvého příkazu neuposlechl, byl bych bit.“

(...)

Druhého dne řekl Xanthos Aisóposovi:

„Jdi a podívej se, zda je v lázních hodně lidí.“ (...)

Když přišel Aisópos do lázní, viděl tam veliký zástup koupajících se. Před vchodem do lázní ležel kámen, žádný si ho ani nevšiml; každý, kdo vcházel do lázní, o něj zakopl, zahuboval si na toho, kdo tam ten kámen položil, nikdo však ho neodložil stranou. Ještě se podíval nerozumnosti těch, kteří zakopli, když tu na kámen zas jeden narazil a zvolal: „Neštěstí na hlavu toho, kdo sem ten kámen položil!“ Pak dal kámen stranou a vstoupil dovnitř. Když se Aisópos vrátil ke Xanthovi, řekl mu:

„Pane, v lázních jsem našel jen jednoho člověka.“

„Jen jednoho?“ řekl Xanthos. „Je tedy vhodná doba pohodlně se vykoupat. Vezmi, co je třeba do lázní.“

Když Xanthos přišel do lázní a viděl ten velký dav koupajících se, řekl:

„Aisópe, neřekl jsi, že jsi v lázních našel jen jednoho člověka?“

Aisópos mu to vysvětlil. „Usoudil jsem, že on jediný ze všech je člověk, a řekl jsem ti pravdu.“

Aisópos si nakonec „vymluvil“ svobodu, cestoval po světě, rozmlouval ve školách. Byl považován za moudrého rádce a získal velké bohatství. V Delfách však byl označen za velkého nepřítele, zajat, nespravedlivě obžalován a svržen ze skály. Jeho bajky a přirovnání zůstaly mezi lidmi a žily dále.

¹⁾ počestně Ezopových; ²⁾ Ísis (bez Ísidy) – nejvyšší egyptská bohyně, Řekové její kult převzali, ale pozměnili její funkce - považovali ji za nebeskou vládkyni světa, dárkyni a ochránkyni života, za udržovatelku pořádku v přírodě a společnosti;

Ezopovy bajky

Slavík a jestřáb

Slavík seděl na vysokém stromě a jako obvykle zpíval. Uviděl ho hladový jestřáb, přiletěl a zmocnil se ho. Slavík, jehož život už visel na vlásku, prosil jestřába, aby ho pustil, přesvědčoval ho, že nestačí naplnit jestřábův žaludek – chce-li se jestřáb nasytit, musí se obrátit na některého z větších ptáků. A jestřáb mu na to řekl:

„To bych byl ale blázen, kdybych pustil sousto, které už mám v drápech, a honil se za něčím, co ještě nevidím.“

Bajka ukazuje, že stejně nerozumní jsou lidé, kteří se vzdávají toho, co mají v rukách, protože doufají v něco většího.

Dlužník

V Athénách jednou jeden dlužník upomínaný věřitelem, aby zaplatil dluh, prosil, aby mu ještě posečkal, protože nemá peníze. Když se mu nepodařilo věřitele přemluvit, přivedl svini, jedinou, kterou měl, a před ním ji prodával. Přišel kupec a ptal se ho, zda je dobrá k chovu; majitel mu řekl, že ano, a dokonce podivuhodným způsobem: o mystériích vrhne sviňky, o Panathénajích kanečky. Kupec nad tou řečí užasl, a tu věřitel dodal: „Jen se tomu nediv, ta ti o Dionýsiích dá navíc ještě kůzlata.“

Bajka ukazuje, že se mnozí lidé nerozpakují kvůli vlastnímu zisku křivě dosvědčit i nemožné.

Liška a hrozny

Když uviděla hladová liška, jak z révy pnoucí se po stromě visí hrozny, chtěla se k nim dostat, ale nebylo to možné. Šla od nich pryč a pro sebe si povídala: „Jsou nezralé.“

Tak i mezi lidmi někteří, když nejsou schopni dosáhnout úspěchu, protože jim chybí síla, svádějí vinu na okolnosti.

Liška a opice

Liška a opice šly spolu a cestou se hádaly, která z nich je urozenější. Jedna i druhá už snesla mnoho důkazů o své nadřazenosti, když tu přišly k nějakým hrobkám. Opice se na ně podívala a začala naříkat. Když se jí liška ptala po příčině, opice jí ukázala na pomníky a řekla: „Jak nemám plakat, když se dívám na náhrobní kameny propuštěnců a otroků mých praotců!“ A liška jí odpověděla: „Jen si lži, jak chceš, vždyt' nikdo z nich nevstane a neusvědčí tě ze lži.“

Tak i mezi lidmi největší lháři se nejvíc vychloubají tenkrát, když není po ruce nikdo, kdo by je mohl usvědčit.

Antické bajky (vzniklé jako ohlas na Ezopovy bajky)

Parohy a nohy

Když jelen v horkém letním dnu pil ze studánky u lesa, svůj obraz vidí ve vodě; jej prohlíží a zaplesá:

„Jsem opravdový krasavec, jak nádherné mám parohy!“

A pojednou se zarazil, když zadíval se na nohy -

„Ach, jak jsou tenké, ohyzdné,“ si zklamán smutně povzdechne:

„a znetvořené kopyty!“... V tom kroky lovců zaslechne:

Šli se psy, sítě pod paží. Pár pružných skoků planinou -

a hustý les ho pohltí. A jak se dere houštinou,

svým parohem se zapletl a ne a ne ho vyškubnout.

Byl psy i lovci zaskočen. I zabědoval: „Ó já bloud!“

Já styděl jsem se za nohy, a právě ty mě chránily,

a moje chloubá, parohy, mě prahanebně zradily.“

(Názvy dalších bajek z období Řecka a Říma:

Mravenec a cikáda, Vlk a beránek, Pes nesoucí maso přes řeku, Liška a havran, Liška a čáp...)

Svět ezopských bajek. Z řeckých a latinských originálů přel. Václav Bahník, Rudolf Kuthan a Jiří Valeš. 1. souborné vyd. Praha: Svoboda, 1976. Antická knihovna.

- 1) Kdo byl Aisópos (Ezop)?
- 2) Kde žil?
- 3) Jak vypadal?
- 4) Jak získal dar řeči?
- 5) Proč ho první majitel prodal?
- 6) Jak sloužil filosofovi?
- 7) Co bylo příčinou nedorozumění mezi nimi?
- 8) Jak zemřel?
- 9) Které české přísloví odpovídá bajce o slavíkovi a jestřábovi?
- 10) Vystupují ve všech jeho bajkách zvířata?
- 11) Co mají všechny bajky v závěru?
- 12) Kdo v bajkách o jestřábovi i lišce s opicí vyhrává? Zvíře, které se snaží to druhé ošidit, nebo jeho „oběť“?
- 13) Byl Ezop jediným antickým bajkařem?
- 14) Mají bajky jeho pokračovatelů stejnou formu? Mají stejné vyznění?
- 15) Známe dnes bajky Ezopa a jeho pokračovatelů?

Řešení:

- 1) Otrok.
- 2) V Řecku (pocházel z Frygie).
- 3) Byl ošklivý – snědý, tlustý, s velkou hlavou a převislým horním rtem, chromý, hrbatý, s krátkýma rukama.
- 4) Za odměnu – posloužil kněžce a ta mu vyprosila řeč.
- 5) Mluvil mu do všeho.
- 6) Nedobře.
- 7) Dělal doslovně to, co mu přikázal filozof.
- 8) V Delfách ho svrhli ze skály.
- 9) Lepší vrabec v hrsti nežli holub na střeše.
- 10) Ne.
- 11) Poučení – to nejenže vyplývá z textu, je tu doslovně a zjednodušeně shrnuto.
- 12) „Obět“ se nenechá napálit.
- 13) Má mnoho pokračovatelů – velmi známými autory jsou Aristofanés a Phaedros. Ale ve svých dílech je zmiňovali např. i Aristoteles, Platón, Plútarchos – a rozhojňovali je vlastními výtvary.
- 14) Mají jinou podobu – Jelen je ve verších, nemá přímé poučení...; ale mají stejné vyznění.
- 15) Ano, jen nevíme, že jsou Ezopovy nebo jiných antických autorů – tak mnoho se vypravovaly (přetiskovaly), až zlidověly.